

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE TÜRK KADIN HAREKETİ

PROF. DR. ELİF LOĞOĞLU*

Giriş

İnsan yaradılışı gereği sosyal ortamda yaşar ve insanla ilgili bütün sosyal ilişkiler toplum içerisinde gerçekleşir. İnsan varlıklarının insan onuruna yaraşır biçimde yaşama hakkına sahiptir. Bu sebeple insan hakları dediğimiz kavram ortaya çıkar. Birçok uluslararası insan hakları belgesinde ayrıntılarıyla işaret edildiği gibi, bunlar, insanın insan olmasından kaynaklanan vazgeçilmez, devredilmez haklardır ve her türlü sosyal politika, kamusal yarar ya da başka bir ahlaksal veya siyasal kaygının üzerinde yer alan bir değeri temsil ederler. Bu haklar, hem devlete hem de özel kişilere ve örgütlere karşı ileri sürülebilir. Hukuk da, yalnızca insanların bireysel farklılıklarını, farklı yetenek ve gereksinmelerini değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik durumlarındaki farklılıkları, farklı aidiyetlerini de göz ardı ederek bu hakları korumaya çalışır. Genelde *Magna Carta* ile başlatılıp, daha sonra çeşitli İngiliz yasaları ve ünlü 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile pozitif hukuka geçen, özellikle de 1949 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa Sözleşmesi ile olgunlaşan insan hakları söylemi, insan hakları

* Gazi Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Bölümü Öğretim Üyesi.

Sivil toplum, herkesin kendinde var olan değerler doğrultusunda hizmet etmek için girdiği bir yol olup evden çıkıp dışarıda da “İnsanlara faydalı olmalıyım” diye düşünen insanların gayretleri ile yükselmektedir.

kavramı bütün insanlığın ortak kazanımı, ortak malı ve çok değerlidir.

İnsan ilişkileri oldukça karmaşık ve bazen de içinden çıkılmaz bir hâl alır. İşte insan ilişkilerini ve sosyal hayatı adına demokrasi dediğimiz hukuk kurallarıyla yönetmeye çalışırız. Demokrasinin temel taşı olup sesinizi duyurmanın en etkili yöntemlerindedir. Demokraside haklarınızı uygun bir lisan ile her türlü makam ve ilgiliye iletebilirsiniz. Sivil toplum kuruluşları da demokrasinin gereklerinden biridir.

ABD’de Public Voluntary Organizations (PVOs) olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşları (STK) için Avrupa’da genellikle Non Governmental Organizations’ın kısaltılmışı olan (NGOs) kullanılmaktadır. Türkçeye çevrildiğinde “Devlet (Hükûmet) Dışı Örgütler” anlamına gelen bu kavram dilimize Sivil Toplum Kuruluşu olarak yerleşmiştir. Dernek, vakıf, sendika, meslek odaları sivil toplum kuruluşları olarak bilinirler. Hepsinin

bir kuruluş amacı bulunur. Kiminin amacı kendi meslek grupları arasında dayanışma oluşturmaktır, kiminin amacı toplumda bir kesimin haklarının korunması, kiminin amacı ise engellilerin, kadınların, gençlerin, hastaların vb. haklarını korumak, durumlarını iyileştirmek, eğitimlerine destek olmak gibi pek çok amaç sayılabilir. Ancak amaç ne olursa olsun bu kuruluşlarda çalışan kişiler gönüllü kişilerdir.

Ülkemizde son zamanlarda büyük hız kazanan ve gönüllü kitlesinin büyük bir kısmını gençlerin oluşturduğu, yeni sektör STK’lar günümüzde hızla ilerlemekte ve başta gençler olmak üzere kadınları yepyeni bir kavramla tanıştırmaktadır. Gönüllülük esasına göre bir araya gelip, planladıkları faaliyetleri gerçekleştirmek için uğraşıp dururlar. Sivil toplum, herkesin kendinde var olan değerler doğrultusunda hizmet etmek için girdiği bir yol olup evden çıkıp dışarıda da “İnsanlara faydalı olmalıyım” diye düşünen insanların gayretleri ile yükselmektedir. Erkek, kadın sivil toplum kuruluşlarının içinde yer almakta ancak STK’ların bugün dünya genelinde odaklandığı en önemli hedef kitle de kadınlardır. Bugün özellikle dünyada yüzlerce kadın haklarını savunan sivil toplum örgütü bulunmakta ve bu örgütler sayesinde hükûmetler ve kamuoyu artık kadın konusunda çok daha duyarlı ve koruyucu yasalar çıkartmakta kararlı gözükmektedir.

Sivil toplum ve kadın hareketini ele alırken Türk kadının sivil toplum içinde yer alma nedenlerini ve bunun sonucunda ulaşılan noktayı görmek gereklidir.

Türk Kadınının Yurtseverliği, Türk Kadın Hareketinin Gelişimi ve Savunucuları

Gerçekten de Türk milliyetçiliği ideolojisi, kadının kurtuluşunu daha geniş bir toplumsal gelişmenin ön koşullarından biri sayıyor Yani kadının yurtseverliği onu sivil toplumda yer almaya ve dolayısıyla kadın hareketinin içinde bulunmaya itmiştir. Başlangıcından beri Türk Kadın hareketi yurtseverdir. Bu yüzden Namık Kemal'in şiirleri ile pek çok Osmanlı aydını kişilik bulmuştur. O Namık Kemal ki insan vücudunun hamur mayasının vatan toprağı olduğunu, vatan yolunda parçalanmanın insanı üzmemesi gerektiğini anlatıyordu. Aydın Türk kadınları erkekleri gibi Namık Kemal'in eserleri ile büyümüşlerdi. Osmanlı kadınlarının savaş öncesinden de başlayarak emperyalistler karşısında kendi ülkelerini savunmaları doğaldır. Türk kadınlarının yurtseverliği vatan savunmasına katılmaları, gerçek bir enternasyonale gitmenin ön koşuludur. Halide Edip, bu dönemin kadın hareketini anlatırken şöyle diyor: "Bir kadın evvela bir vatanperverdir..." Vatanın hukuku, kadınlık hukukundan bin kat mühim ve muhteremdir. İkinci Meşrutiyetteki kadın hareketinin mücadele programını anlamak için bazı gazetelerin yayınlarından bazı örnekler vermekte fayda vardır. Yayınlar İkinci Meşrutiyetin yarattığı kadın hareketinin yüksek bir bilinçle harekete geçtiğini gösteriyor. Yine Fransız İhtilali bir millet için kadınlığı önemsememek kadar büyük bir hata olamayacağını örnekleriyle doludur. Dönemin gazetelerinden biri Esirgeme Derneği ve Kadınlar Hayır Cemiyeti hakkında görüşlerini belirtirken, en ufak bir dükkanda bile Türk el emeğinin olduğu kibrit çöpü bile bulamadıklarını ancak derneğin yoğun çabalarından sonra yabancı malı satan dükkanların oldukça tenhalaştığı yorumunu yapmıştır. Kadınların kurdukları sivil toplum kuruluşlarından Cemiyeti İmdadiye cepheindeki askerler için yardım toplama girişiminden esinlenerek 1908'de kurulmuştur. Çarpışmalar sona erince dernekte gereksiz sayılarak dağıtılmıştır.

Anadolu Selçukluları zamanında, Kadınların teşkilatlanıp gelişmeleri için Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı, **dünyanın ilk kadın teşkilatı** olan "**Bacıyan-ı Rum**" teşkilâtını kurmuştur. Türkmen erkeklerin mensup olduğu Ahi Teşkilatı Ahiyan-ı Rum'un yanında, Anadolu Bacıları (Bacıyan-ı Rum) isimli bir kadın teşkilatlanması de mevcuttu. Ahiliğin kurucusu olan Ahi Evran'ın eşi "Fatma Bacı" tarafından kurulan bu teşkilat, kadınlara çeşitli olanaklar sağlamaktaydı. Sanata, ilme ve ahlâka son derece önem verilen Ahilik'te, kadınların da ekonomik ve sosyal hayatta hayli önemli bir rolü vardı.

Birinci Dünya, Kurtuluş Savaşları ve Cumhuriyet Döneminde de çeşitli görevler üstlenecek olan Halide Edip, Öğretmen Nakiye Hanım, Nezihe Muhittin ve Halide

Halide Edip,
bu dönemin
kadın hareketini
anlatırken
şöyle diyor: "Bir
kadın evvela bir
vatanperverdir..."

Nusret Zorlutuna, Nezihe Araz, Samiha Ayverdi, Şefika Gaspıralı, Türkan Saylan, Umay Günay, Emine Işın, Afet İnan, Satı Kadın gibi isimler Türk kadın hareketinin ve sivil toplumun çok ileri bir noktaya götürülmesine sebep olmuştur. Halide Nusret, genç yaşlarından itibaren sosyal kuruluşlarda ve hayır cemiyetlerinde çalıştı. Türk Kadınlar Birliği, Türk Ocakları, Halkevleri, Muallimler Birliği, Yardım Sevenler Derneği, Söroptomistler, Çocuk Haklarını Müdafaa Cemiyeti ve Çocuk Esirgeme Kurumu (Himaye-i Etfal Cemiyeti) yönetim kurullarında uzun yıllar hizmet verdi. 1959'da Türk Anneler Derneği'ni kuruluşuna öncülük etti. Türk Dil Kurumunun da kurucu üyelerindendi 1975 yılı Birleşmiş Milletler tarafından "kadın yılı" olarak ilan edildiğinde "Kadının Sosyal Hayatını İnceleme ve Araştırma Derneği" tarafından düzenlenen sergi ve toplantıda Halide Nusret'e "Ümmü'l-Muharrirat" (kadın yazarların annesi) unvanı verildi. Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan önce kurulan ve Kadınlar Halk Fırkası adını taşıyan örgütün başkanı Nezihe Muhittin, "Türk kadını, ülkesinin yeniden doğuşunu paylaşmalıdır. Biz, Türk kadınları, toplumsal ve siyasal yaşamda hak ettiğimiz yeri almalıyız; Kurtuluş Savaşındaki özveri ve hizmetlerimiz bize bu hakkı veriyor." demiştir. İşte Kurtuluş Savaşında haklı mücadelesini veren ve vatani için her fedakârlığı yapan Türk kadını, Mustafa Kemal Atatürk'ten hak ettiği seçme seçilme gibi pek çok hakkı alarak dünyaya örnek olmuştur. Hatta Kurtuluş Savaşını nasıl başardıklarını anlatmak için birçok Avrupa ülkesinde konferanslar vermişlerdir.

Hukuk Sistemi ve Kadın Konusu

Toplumda insanların tümü, "insanlık"larını somut mensubiyetler, yani belirli bir millete, kültüre ve belirli bir cinsiyete de ait olarak yaşarlar. İnsan hakları söyleminin temel aldığı insan kavramının ardında, aslında, iktidar ilişkileri içinde egemen olanı temsil eden somut bir insan vardır. Bu "insan", herhangi bir insan varlığı değil, erkek olan bir insandır! Kadınlar insan haklarından eşit bir biçimde yararlanmadılar; dünyayı erkeklerle eşit bir biçimde paylaşmadılar. Bu eşitsizlik, yoğunluk ve biçim açısından toplumdan topluma, dönemden döneme farklılıklar gösterse de, özünde değişmedi. Ataerkillik ve erkek egemenliği farklı toplumsal yapılara eklenerek varlığını sürdürmek konusunda inanılmaz bir "başarı" gösterdi. Ataerkil toplumların yarattığı en sürekli, zamana karşı en direngen kalıplar, "kadınlık" ve "erkeklik" kimlikleri ile bunların ilişki ve davranışlarını tanımlayan bağlantılar oldu. Kadınlar ve erkekler arasında var olan ve kendi başına bir eşitsizlik ilişkisi içermeyen bir farklılığın (biyolojik farklılık), toplum ve kültür içinde eşitsiz, hiyerarşik bir farklılığa dönüştürülmesiyle, bugün "toplumsal cinsiyet" (gender) olarak kavramsallaştırdığımız verili (ataerkil) "kadın" ve "erkek" tanımları ortaya çıkar. Söz konusu ataerkil "kadın" ve "erkek" tanımları, birbirlerini dışlayacak biçimde ve birbirleriyle zıtlık oluşturulur. Buna göre, erkeğin aklı, uygarlığı ve kültürü temsil ettiği ve bu nedenle tartışmasız daha üstün olduğu varsayılırken;

kadının bedeni, duyguları ve doğayı temsil ettiği öne sürülür. Böylece kadın bedene, maddeye, doğaya indirgenmiş, onunla birlikte de doğanın kendisi ve insanın soyu üretme yetisi küçümsenmiş olur.

Ataerkil toplumsal cinsiyet kalıpları, kimi değişikliklerle ama özünde değişmeden, toplumdan topluma ve dönemden döneme aktarılır. Bu kalıplar, tek tek kadın ve erkeklerin özgün bireyselliklerini yok ederek onları tek bir kategoriye indirgeyen ve bu kategorik tanımın cenderesine hapseden bir nitelik alırlar. Bir kalıbın cenderesine tıklmışlık her iki cins için de geçerli olmakla birlikte, cinsiyet karşıtlığının “aşağı” kutbunu oluşturan kadınlar açısından özel bir ezilme ve baskı altına alınma durumu söz konusudur. Kadının doğa ve bedenle özdeşleştirilerek erkeğe göre daha aşağı ve ikincil sayılması, kadının eksiksiz insan olma hakkını da elinden almış ve kadınlar, yüzyıllar boyunca kendilerine ve başkalarına, eksiksiz insanlığa ulaşabilme ve soyut düşünme, uygarlık yaratma yetisine sahip olduklarını kanıtlayabilmek için çırpınıp durmuşlardır.

Bu çırpınmalar, çok uzun bir dönem boyunca, özellikle Batı’da ister istemez dinsel bir çerçevede kaldı. Düşünen kadınların temel zihinsel çabalarının, dinin kendilerine yakıştırdığı “insan ıstırabının kaynağı, baştan çıkarıcı lanetli Havva” imgesinin ve rolünün değiştirilebilmesi için dinsel dogmanın yeniden gözden geçirilmesi talebinde yoğunlaşmasının nedeni buydu. Kadınlar, iyice geri bir noktadan, kadının da insan olduğunun kabul edilmesi ve “lanetli Havva” imgesinin reddedilmesinden hareket etmek zorunda kaldılar. Hristiyanlığın doğuşundan itibaren kadınların Kutsal Kitap eleştirisi de ortaya çıktı ama bu eleştiri geleneği, var olan ataerkil durumu değiştirmedeği gibi, kadınların düşüncesinin feminist bir doğrultuda gelişmesini de pek teşvik etmedi. Gene de kadınlar, bu 1500 yıllık gelenek içinde, kendi durumlarının doğal değil, toplumsal olarak belirlenmiş olduğuna ulaşabildiler Kadınların mücadelesinin öncelikle dinsel arenada verilmek zorunluluğu, muhtemelen, onların daha verimli ve sonuç alıcı çabalara girişebilmelerini de engelledi... Oysa Türk toplumunda eşitlik konusu belki biraz daha yumuşak bir geçişe sahne olmaktaydı. Çünkü Türk Kültürü ve gerçek İslami yaşayış şekli kadına belirli özgürlükleri aile ve toplum hayatında zaten vermektedir. Kamusal alanda varolan bazı sorunların da zamanla halledilmesi kadına verilen değeri göstermektedir. Ancak özellikle 2005’ten beri gelen yönetim şeklinin yarattığı

Oysa Türk toplumunda eşitlik konusu belki biraz daha yumuşak bir geçişe sahne olmaktaydı. Çünkü Türk Kültürü ve gerçek İslami yaşayış şekli kadına belirli özgürlükleri aile ve toplum hayatında zaten vermektedir.

ekonomik bunalım ve dinin siyasete alet edilmesi kadınların daha çok şiddet ve cinayete kurban gitmesine neden olmaktadır.

Bilinçlenmenin ikinci aşaması için başka kadınlarla dayanışmaya girilerek mücadele etmesi ile gerçekleşecek kanaati oluştu ve bu mücadeleleri bugünlere ve bizlere aktarmayı başardılar.

Kadın Hareketinden Kadın Haklarının Gelişimi

Batı'da kadınların kendilerine uygulanan ayrımcılığın farkına varıp seslerini yükseltmelerine benzer bir süreç Osmanlı toplumunda da –elbette bazı önemli farklılıklarla- yaşandı. Osmanlı toplumu, 18. yüzyıldan başlayarak yüzünü Batı'ya dönmüş durumdaydı ve 19. yüzyılda Batı'dan esen rüzgarlar, özellikle de Fransız Devriminin yankıları, İmparatorluk içindeki dönüşüm ihtiyacıyla birleşerek toplumu etkilemeye başladı. Osmanlı toplumu, hala, zaman zaman sultanın örfi hukukuyla da tamamlanan İslam hukukunun, şeriat'ın egemen olduğu bir toplumdur. Şeriat ise, kadınların erkeklere göre “doğal” olarak ikincil konumda olduklarını varsayıyordu. “Kuran'da kadınların hiçbir hakkının bulunmadığı” savı doğru değildi ama varolan hakların erkeklerle eşit sayılmayan bir kesime tanınmış olduğu da açıktı. Evlilik ve aileye ilişkin yasalar erkeğin çok eşliliğine izin veriyordu (Bu “izin”, ekonomik koşullar nedeniyle erkeklerin çoğunluğu tarafından uygulanmamış olsa bile, yasal statü açısından erkek üstünlüğüne işaret eden bir olgudur.), ayrıca cariyelik sistemi de yürürlükteydi ve erkekler istedikleri kadar köle kadınla birlikte yaşayabilirlerdi. Boşanma, erkek açısından kolaylaştırılmış durumdaydı ve bazı istisnalar dışında kadının boşanma hakkı yoktu. Aynı anlayışın bir uzantısı olarak, çocukların velayeti de babanın ve baba ailesinin üzerindedir. Kadınların mülkiyet ve miras hakları bulunmakla birlikte, kadının mirastan aldığı pay erkeğinkinin yarısıydı. Bir toplumda kadının statüsünü belirten en önemli göstergeler olan aile, evlilik, boşanma, miras ve mülkiyete ilişkin bu yasaların içeriği, toplumda kaç-göç uygulaması ve cinsiyetlerin tecridiyle birlikte, kadınların kamusal alana çıkışlarını büyük ölçüde engelleyen, izin verilen durumları da inceden inceye düzenleyen ve denetleyen kurallarla pekiştiriliyordu. İslami yasanın egemen olduğu bu düzende, Osmanlı hukukçularına göre evin geçimini sağlamakla yükümlü olmayan kadının “doğal” yeri, ailenin ve evin içiydi. İslam hukukunun geçerli olduğu bütün toplumlar gibi Osmanlı'da da, kentsel mekan, cinsiyete göre çok keskin bir biçimde ayrılmış durumdaydı ve Tanzimat Dönemine dek kadınları konu alan uyarı ve yasaklamaların, öncelikle giyim kuşam ve kadınların gezinti yerlerindeki alışveriş sırasındaki vb. davranışlarını düzenleyenler olduğu görülmekteydi. Aynı tür kısıtlamaların Tanzimat sonrasında çıkarılan yasalarda da varlığını sürdürdüğünü biliyoruz. Bu, kadını “mahrem” sayan ve dolayısıyla da kamusal alandaki varlığını “zorunluluk” halleriyle sınırlayan, engellemediği durumlarda da katı bir biçimde denetlemeye çalışan bir anlayıştır.

Mekânın cinsiyete göre bölünmesinin mimarideki ilginç örneklerinden biri, Mecelle'ye göre, kadınlara ait yerler (*makarr-ı nisvan*) olarak kabul edilen mutfak, kuyubaşı ve avluların bir başka evden görülmesinin "zarar-ı fahiş" sayılmasıdır.

Osmanlı toplumunda, kadınlar aleyhine eşitsizlik kurumsallaşmış durumdadır; ne var ki bu, kadınların hiçbir güç ve etkiye sahip olmadıkları anlamına gelmez. Kadınlar, hukukun ve göreneklerin sınırları içinde olsa bile, içine sürüldükleri ev ve ailede zevcelik, özellikle de dinsel olarak yüceltilen annelik rolleri sayesinde otorite ve etki uygulama olanağına sahiptiler. Buna karşılık, kadınların aile içindeki yasal durumuna ilişkin olarak 1917'deki Hukuk-u Aile Kararnamesi evliliği yasal bir çerçeveye bağlamakta ve kadınlara boşanma hakkı tanımaktaydı ancak kayda değer bir iyileşme olmadığını söyleyebiliriz.

Tanzimatla birlikte Batılılaşmanın getirdiği birikim kadının özgürleşmesi ve toplumsal yaşama atılması açısından önemlidir. Bu dönemin kadın ve erkek aydınlarının en önemli isteği, kadının da erkek gibi eğitim alması, eğitim hakkından yararlanmasıdır. Osmanlı Batıdaki gelişmelerden, çok geçmeden etkilenmiş ve kadınlarla ilgili eğitim kurumları açılmıştır. 1869'da Maarif Nizamnamesi ile 6-11 yaşları arasındaki tüm erkek ve 6-10 arasındaki tüm kızlar için ilköğretim zorunlu kılınmıştır. 1867 ilk Osmanlı anayasası (Kanuni Esasi) bütün kız-erkek çocuklarının ilköğrenimini zorunlu kılmıştır. Türkiye'de Ebe Okulu 1870'te açılmış, kız liseleri ise 1913-1914 yıllarında İstanbul'da açılabilmiştir. Kız Sanayi Okullarının açılması daha eskidir. Kızların üniversiteye devam hakkı 1914'te gerçekleşmiştir. Kızlar için açılan ilk fakülteler Fen ve Edebiyat Fakülteleridir. Kadınların bu eğitim hakkı kazanmaları ile birlikte gazete ve dergilerde kadın sorunlarını ele alan yazılar görülmeye başlanmıştır. Basın hayatında kadınların yer alması ise, 1868'de Terakki gazetesine ve bu gazetenin 1869'da ek olarak çıkardığı Terakki Mehaderaf'ta gönderdikleri imzasız mektuplarla kadın-erkek eşitliği, çok eşlilik gibi konular ele alınmıştır.

Tanzimat sonrasında toplumda başlayan yenileşme hareketi, bu arada eğitim alanında gerçekleştirilen hamleler kadınları da etkiledi. 1862'de ilk Kız Rüşdiyesinin ve 1869'da kızlar için zorunlu Sıbyan Mekteplerinin açılması, 1870'te ilk kadın müdire atanması ve aynı yıl Kız Öğretmen Okulunun açılması önemli adımlardır. Aynı dönemde aydın çevrelerde, gazete ve dergilerde kadın konusunda yoğun tartışmalar da başlar. Nitekim, eğitilmiş kadınların ailenin ve ulusun daha iyi ve erdemli anneleri olacakları tezi, Osmanlı toplumundaki en güçlü ifadelerini 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında bulacak "Zincir-i cehl ve taassubu,

Osmanlı toplumunda, kadınlar aleyhine eşitsizlik kurumsallaşmış durumdadır; ne var ki bu, kadınların hiçbir güç ve etkiye sahip olmadıkları anlamına gelmez.

maarifden başka hangi kuvvet kırabilir?... Rehberimiz hürriyet, müzahirimiz musavat olsun. Yaşasın vatan ve millet, yaşasın musavat ve hürriyet!”,

Cumhuriyet’in kurucu ideolojisinde de, bazı farklılıklarla, kendisine etkin bir yer edinecektir. Bu dönemde Osmanlı toplumundaki eğitim hamlesi ile feminizmin gelişmesi arasındaki bağlantı açıktır. Ve Osmanlı kadınlarının da öncelikle gündeme almak zorunda oldukları konu, kadının eksiksiz bir insan varlığı olduğunu ortaya koymaktır. Tıpkı kendilerinden önce Batılı hemcinslerinin yaptığı gibi Osmanlı kadınları da soruyorlardı: “El ayak, göz akıl gibi vasıtalarda bizim erkeklerden ne farkımız var? Biz de insan değil miyiz? Yalnız cinsimizin ayrı oluşu mu bu halde kalışımıza sebep olmuştur?” (1868’de yayına başlayan Terakki gazetesinde yazan Rabia Hanım).

Osmanlı kadınları ve onları hem destekleyip hem de söylemin ve pratiğin sınırlarını çizen erkek aydınlar, kadın eğitiminin gerekliliğini Batı’daki tartışmalara benzer biçimde kadının eş ve annelik rolünü daha iyi yapabilmesi ile temellendiriyorlar, bir yandan da millî bilincin gelişmesine paralel olarak, milliyetçi öğeler söyleme giderek daha fazla dâhil oluyordu. Erkeklerin, kadın hakları ile ilgilenmeleri ne yeni bir şeydi, ne de Osmanlı’ya özgüydü.

ABD’de *Seneca Falls Bildirgesi*’nin kaleme alınmasına katılan erkekleri hatırlamak yeterlidir. Selanik Hukuk Mektebi hocalarından Muslihiddin Adil’in kadınlar hakkındaki görüşleri, kadınlara siyasal haklar tanınmasını gerekli görmesiyle, kadınlara oy hakkı tanınmasının gerekli olduğunu savunan Mill’in görüşlerine yaklaşır: **“Feminizmden maksad, kadınların da erkekler gibi mesalik-i ilmiye ve sınaie ve siyasiyeye dâhil olabilmeleri, her ikisinin aynı hukuk ve vezaife haiz olmalarıdır.”**

Osmanlı toplumunda erkeklerin (Genç Türklerin) kadın sorununa özel bir ilgi duymalarının önemli bir nedeni, kendileri modernleşme çabası içinde olan orta ve üst sınıf erkeklerinin, eşleri birbirine yabancılaştıran geleneksel kadın-erkek ilişkilerinden ve görücü usulüyle evlenmelerden duydukları, edebiyata da yansıyan, samimi hoşnutsuzluktur. Entelektüel ve toplumsal/siyasal yaşama erkeklerin egemen olduğu bir durumda ise, kadınların erkeklerin desteğini aramaları doğaldır. Ancak, Osmanlı feministleri arasında bu anlayışın ötesine geçenler ve erkeklerin gölge etmemesini isteyenler de yok değildir:

“Evet, Osmanlı erkeklerinden bazıları bizi, biz kadınları müdafaa ediyorlar, görüyoruz, teşekkürler ediyoruz! Hatta Doktor Abdullah Cevdet Bey gibi kendisini sınıfımızın bir vekil-i müdafii zan edenlere dahi tesadüf ediyoruz. Biz Osmanlı kadınları kendimize mahsus inceliğimiz, kendimize mahsus adet ve adabımız vardır; bunu erkek muharrirler, bir kadının anlayacağı ruhla anlamazlar, lütfen bizi kendimize bıraksınlar... Biz kadınlar hukukumuzu bizzat kendi ‘içtihad’ımızla müdafaa edebiliriz. Erkekler bizi daima mahkûm, daima esir etmişlerdir. Erkekler yüzünden çekmekte olduğumuz zulmün def’ini bugün biz erkeklerin mürüvvetinden istemeye tenezzül eder miyiz?”

Osmanlı'da kadınlar, dergi ve gazeteler çıkararak, bu yayın organlarındaki tartışmalara, konaklar ve hayır dernekleri vb. yerlerdeki toplantılara katılarak bir "kamusal alan" yaratılmasına ve genişletilmesine katkıda bulundular. Bu olgu, kadın hareketi ile sivil toplumun oluşumu ve gelişimi arasındaki bağı vurgulamak bakımından önemlidir. Osmanlı toplumunda, İngiliz ya da Amerikan süfrajyetlerinin eylemlerinin aynısını ve kitleselliğini aramanın doğru olmaması bir yana (kaldı ki, II. Meşrutiyet döneminde, Meclis-i Mebusan'ın açılışını kadınların da izlemesine izin verilmezse, "Biz de İngiliz kadınları gibi parlamento önünde nümayiş yaparız." diye tehdit savurdıkları da biliniyor.) iki toplum arasında önemli benzerlikler kadar farklılıklar da olduğunu ve bu farklılıkların bazılarının kadınlar açısından can alıcı önemde olduğunu unutmamak gerekir. Çeşitli yazarların dikkat çektiği, ataerkilliğin İslam'ın sınırlarını aştığı ve kadınların ezilmesini salt İslam'a bağlamanın yanlış olduğu saptaması doğru olmakla birlikte, Osmanlı Devletinde İslam'ın yalnızca dinsel alanda değil kültürel alanda fiziksel mekana da yansıyan etkisinin, bir özgüllük ögesi olarak, Osmanlı feminizmine ilişkin analizlere mutlaka dahil edilmesi gerekir. İslamcılık ile medeniyetçiliği birleştirme kaygıları eklenince, Müslüman-Türk kadınlarının özgürleşme sorununun ne denli çetrefil olduğu ortaya çıkar.

Bütün bu zorluklara karşın, Osmanlı kadınları da bireysel özgürlük ve onun temeli olan özerklik talebini son derece etkileyici biçimde dile getirmişlerdir. Mükerrrem Belkıs Hanım'ın şu sözleri Wollstonecraft'ın sözünü ettiği "basit ödevler" in ötesine geçen "nihai büyük amaç" a gönderme yapar gibidir: "Hakk-ı insaniyelerinden vazgeçen veyahut 'haklarımızın, ihtiyaçlarımızın bir kısmı verilmiyor' diye hepsini bırakan, hiçbir şey istemeyen hemşirelerimiz varmış! Zararı yok, ben yine vazife-i vataniye-i insaniyemi kemal-i ifa edeceğim. Hiç kimse istemesin, yalnız başıma ben isteyeceğim. Onu istememek insanlığımıza bence bir hıyanettir."

Türkiye'de kadın hareketinin su yüzüne çıkışı 1908 İkinci Meşrutiyet ile mümkün olmuştur. II. Meşrutiyet, ne kadınlara ne de toplumun geri kalan kesimine beklenen özgürlükleri getirmez ama gene de var olan görece özgürlük ortamından kadınlar da paylarını alırlar ve bu ortamdan kamusal alana daha

Osmanlı'da kadınlar, dergi ve gazeteler çıkararak, bu yayın organlarındaki tartışmalara, konaklar ve hayır dernekleri vb. yerlerdeki toplantılara katılarak bir "kamusal alan" yaratılmasına ve genişletilmesine katkıda bulundular.

“Dünyada Kadınların İlerlemesi” başlıklı rapor, dünya genelinde kadınların yaygın biçimde ayrımcılığa ve şiddete maruz kaldığını ortaya koydu.

çok çıkabilmek için yararlanırlar. Birbiri ardınca kadın dernekleri kurulur, Balkan Savaşlarının, sonra da I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle giderek artan sayıda kadın çalışma hayatına girer. Bu arada kız okulları da ilk mezunlarını vermiş, böylece okumuş ve aydın kadınların sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Kadınlar, ağır savaş koşullarında, giderek parçalanmakta olan imparatorluğun içinde bulunduğu durumun da etkisiyle, Türk milliyetçiliğinin gelişmesine paralel bir süreç izlediğini ve Osmanlı, daha sonra da erken Cumhuriyet dönemi kadın hareketine özgül niteliğini kazandırmanın bu olduğunu söyleyebiliriz.

Ülkemizde kadınların bilinçlenme ve dernekleşme hareketlerinin Osmanlı döneminde, Cumhuriyet öncesi olarak belirlediğimiz bu

dönemde kadınlar, kurdukları çok sayıda dernekle rollerini sorgulamışlar, eğitim, çalışma ve toplum hayatına katılma taleplerini sergilemişler; kısıtlı olsa da başarı sağlamışlardır. 1908'den itibaren kurulan diğer bazı kadın dernekleri Kadınların Yükselmesi Cemiyeti, Kızılay Kadınlar Kolu, Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi, Cemiyeti İmdadiye, Kadın Haklarını Savunma Cemiyeti, Kadınları Esirgeme Cemiyeti, Anadolu Kadınları Müdafaa-yı Vatan Cemiyeti, Şehit Ailelerine Yardım Birliğidir. 20. yüzyıl başlarında ise kadın dernekleri ve birlikleri kadınların siyasi ve toplumsal hakları için hâlâ mücadele etmektedirler.

Ülkemizde Sivil Toplum

Ülkemizde insan hakları açısından duruma bakıldığında aslında tablo pek iç açıcı değildir. Özellikle Avrupa ve OECD'nin yaptığı değerlendirmelerde Türkiye insan hakları açısından iyi bir karneye sahip değildir. BM Kadın, 2011'in başında kurulan, dünyada kadın haklarına ilişkin var olan BM organlarından birçoğunun faaliyetlerini aynı çatıda toplayan yeni bir kurum. Michelle Bachelet tarafından yönetilen BM Kadın, dünyadaki kadınların durumuyla ilgili ilk rapor yayımlandı. “Dünyada Kadınların İlerlemesi” başlıklı rapor, dünya genelinde kadınların yaygın biçimde ayrımcılığa ve şiddete maruz kaldığını ortaya koydu. “Kanunlar bakımından önemli ilerlemelere rağmen milyonlarca kadın hâlâ yaşamlarında şiddete maruz kalıyor ve bu şiddet genellikle eşleri tarafından uygulanıyor.” ifadesi kullanılan raporda 127 ülkenin evlilikte tecavüzü cezalandırmadığına dikkati çekildi. 61 ülkenin de kadına kürtaj hakkını sınırladığı ve ayrıca genel kural hâline gelmiş biçimde kadınlara erkeklere nazaran yüzde 10 ila yüzde 30 daha az maaş verildiği ortaya koyuldu.

Aile içi şiddeti yasalarla engellemeyen ülkelerde vatandaşların yaklaşık yarısı, kadınların “belli durumlarda şiddete maruz bırakılmasının anlaşılır olabileceğini” düşünüyor. Aynı oran Türkiye’de yüzde 22, Vietnam’da yüzde 21, ABD’de yüzde 12, Almanya’da yüzde 24 dolaylarında Türkiye’nin kadın hakları bakımından en geride durduğu alanlardan biriyse, hukuk. Üst düzey yargı kurumlarında görev alan kadın oranı Türkiye’de yüzde 13’le sınırlı. Ruanda, Gürcistan, Güney Afrika, Kazakistan, Guatemala, Arnavutluk gibi ülkeler, yargı temsiliyetinde eşitlik bakımından Türkiye’nin ilerisindedir.

Ülkemizde STK’ların Durumu

Ülkemizde STK sayısına baktığımızda, Türkiye’de STK sayısı 80-85 bin civarındadır. Ama bugün Türkiye’nin 1/6’sı civarındaki İsveç’te bu sayı 250 bin. Türkiye’nin 2/3’ü büyüklükteki Fransa’da bu rakam 850 bin. Dünyanın en büyük sivil toplum kuruluşu, dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olan Bangladeş’te bulunmaktadır. Olay ekonomik güçle ilgili değil, yönetim anlayışıyla ilgilidir. Ailenin çocuğa, öğretmenin öğrenciyeye, devletin vatandaşına güvenmemesi böyle zincirleme istikrarlı bir süreç olarak sürüp gitmektedir.

Türkiye’deki STK’ların % 93, 7’si derneklerden oluşmaktadır. Vakıfların oranı ise, % 3, 7’dir. Dolayısıyla, derneklerin sayısı hakkındaki veriler, genel anlamda sivil toplumdaki gelişimi temsil edebilir. Diyarbakır ilinde 2000 yılında 213 olan STK sayısı, 2007 yılı itibarıyla 464’e yükselmiştir. Türkiye’deki bütün derneklerin sadece % 36, 55’i İstanbul, Ankara ve İzmir’de bulunmaktadır. (<http://dernekler.icisleri.gov.tr>) İstanbul 17060 dernek ve % 21, 14 dernekleşme oranı ile birinci sırada iken, sadece 79 derneği bulunan Ardahan da %0, 09 dernekleşme oranı ile son sıradadır.

İlk kez üniversitelerde kadın araştırmaları merkezleri kuruldu, kadına yönelik şiddet ilk kez gündeme geldi ve kadınların şiddetten korunup sığınacakları merkez olarak Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kuruldu, sonra Ankara’da aynı amaçlı bir sığınak modeli oluştu. Ankara’dakiler Belediye ile ortak çalıştılar. Kadınların şiddetten korunma gereksinimleri siyasal partilerin oy toplama iştahını açtığı için önce Bakırköy Belediyesi sonra Şişli Belediyesi bir sığınak açtı. Ancak kadın hareketinden gelen kadınlar kadın sığınaklarının ciddi bir kamu hizmeti olması gerektiğini, siyasal parti bağlantılı yapılacak işin ömrünün uzun olmayacağını bütün gerekçeleri ile anlattırsa da siyasal partileri ilgilendiren kamu hizmeti, kadınların şiddetten korunması falan değildi, bu işin kendilerine ne kadar oy getireceği hesabı idi. O nedenle konunun uzmanı kadınları dinlemediler.

Seçimlerde sığınak açan belediyelerdeki siyasal partiler yerlerini yeni gelenlere bırakınca, bu yeni gelenlerin ilk işleri kendilerinden önceki icraatı yok etmek olduğundan sığınakları kapattılar. Bu arada kadına yönelik şiddete duyarlılık yaygınlaşmaya başladı. Yazılı ve görsel basında daha çok gazeteci çalışmaya başladı. Onlarla konuya bakış açısı da değişmeye başladı. Artık namus cinayetleri daha

çok duyulur oldu. Kadın gazetecilerin yanında kadın sorunlarına duyarlı erkek gazeteciler de tek tük görülmeye başladı. Ancak bu kez de kadınların iç paralayıcı şiddet olguları gazetelerin 3. sayfalarında, televizyonların kadın köşelerinde reyting konusu olmaya başladı. Magazinleşti. Bu yayınlar aracılığı ile bir yandan kadınlar haklarını daha çok öğrenirlerken diğer yandan satış ve izlenilirlik malzemesi yapılmaya başlandılar.

Her ne kadar Anayasa'nın 10. maddesi kadınlarla erkeklerin yasalar önünde eşit olduğunu belirtiyorsa da bu eşitlik ilkesinin yasal olarak ihlâl edildiği iki önemli alana dikkat çekilmeye başlandı. Bunlardan biri 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Aile Hukuku bölümü diğeri de halen yürürlükte olan 01/03/1926 tarih ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu idi.

Yine 1990 yılında önce 422 sayılı kanun hükmünde kararname ile Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı, Başbakanlığa bağlı olarak kuruldu. Amacı, kadınlara eşitlik içinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettikleri statüyü kazandırmak idi. Bu başkanlık, aynı yıl 25 Ekim'de 3670 sayılı yasa ile Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü adını almış Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlanmış, sonra da 24 Haziran 1991'de tekrar Başbakanlığa bağlanmış ve sorumluluğu kadınlardan, çocuklardan, sakatlardan sorumlu bir Devlet Bakanlığı'na verilmiştir. İçinde bulunduğumuz 2004 yılına kadar bir teşkilat yasası çıkartılmamış ancak bu yıl bir yasaya kavuşmuştur. İlk yıllarında varlık nedeninin ve tabanının kadınlardan oluştuğunun çok farkında olduğundan tabandan kopmamış sürekli olarak kadın sivil toplum örgütleri ile bağlantılı olarak çalışmıştır.

Geçen yıllarla kadın örgütlerinin sayısı iyice artmış hemen her ilde bir veya birden çok kadın örgütü kurulmuştur. Bu örgütler devletin yapmadığı veri toplama işinden bölgelerinde sık görülen kadın hakları ihlalleri ile ilgili durumların düzeltilmesi amacı ile ulusal ve uluslararası alanda ciddi çalışmalar yapmıştır. 1998'e gelindiğinde Türkiye'de karar mekanizmalarında ve özellikle TBMM'de kadın sayısının azlığından yola çıkılarak şiddete maruz kalan kadınların şiddet ortamından uzaklaşıp can güvenliklerini sağlama amacı önce 1972 yılında Londra'nın Chiswick semtinde toplandıkları evlere sığınmaya başlamışlar, aynı yıl aynı tip uygulamaya Kanada'da rastlanmış, sonra buradan kadın sığınakları fikri doğmuş ve dünyaya yayılmıştır.

İşte 4320 sayılı yasa dünyadaki bu uygulamanın kadın sivil toplum kuruluşları tarafından Türkiye'ye getirilmesi istemi sonucu çıkartılmıştır ve Gene 1993'te BM Genel Kurulu, Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi'ni kabul ederek önemli bir adım daha attı. 1 Ocak 2002 tarihinden başlayarak Türk Medeni Hukuku'nda gerçek bir devrim yapılmış ve Medeni Kanun'un yıllardır eleştirilen erkek egemen yapısına sınır getirilmiştir. Medeni Kanun'un olduğu gibi çıkmasında kadın kuruluşlarının büyük katkısı olmuştur. Ancak yasa tam çıkacağı sırada mal rejiminin uygulamasında 1 Ocak 2002 yılından önce evlenmiş olan kadınlar

yararlanma dışı bırakılmıştır.

1993 yılındaki Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı, kadınların insan haklarının tanınması yönünde bir diğer önemli adım oldu. Viyana konferansından sonra 1995'te Pekin'de yer alan 4. BM Kadın Konferansı ise, kadın haklarını insan haklarının ayrılmaz ama özgül bir parçası kabul eden anlayışı onaylamış, aynı zamanda da kadınların insan haklarını uluslar arası hukukun ve idari mekanizmanın bir parçası hâline getirmede önemli bir adım atmıştır. Bunlar önemli kazanımlardır; ancak kadınların insan haklarına ilişkin ihlallerin dünyanın dört bir yanında sürdüğü de unutulmamalıdır. Kadınlara yönelik sistemli insan hakları ihlallerinin durdurulabilmesi için, cinsiyete dayanan taraflılıkların ve ayrımcılıkların ayıklanması ve kadın haklarının insan hakları olarak kabul edilmesini zorunludur. Hükûmetler, kadınlara yönelik siyasal ve kültürel saldırıları sürdürmeye ve teşvik etmeye değil, durdurmaya

yönelmeli ve bunun için gerekli önlemleri almakla sorumlu olmalıdırlar. Her devletin, kendi sınırları içinde yer alan kadın hakları ihlallerine müdahale etme ve başka ülkelerde bu tür ihlalleri yapan güçlerle işbirliği yapmama sorumluluğu vardır.

Bu çalışmaların sonucunda 1998 yılında Ailenin Korunmasına Dair Kanun çıkmıştır. Bütün dünyada koruma emri veya uzak durma emri adı ile bilinen tedbir mahiyetindeki bu yasa Türkiye'de ailenin korunması adı altında çıkabilmiştir. İyi tarafı aynı çatı altında yaşayanları kapsamasıdır. Özellikle boşanılmış eş, çocuklarla şahsi münasebeti kurulduğundan onların yaşadığı yeri bilmekte ve kadının evini basıp onu dövmeye hatta cinsel tecavüzde bulunmaya devam etmektedir.

Fiziksel olarak zayıf olan ve maddi gücü bulunmayan kadın bilinen sebepler de dâhil çoğu zaman sebepsiz yere şiddete ve cinayetlere maruz kalmaktadır. Bırakın insan canlısını hiçbir mahlûkat insanlık dışı bir uygulamayı hak etmemektedir.

Sonuç

20. yüzyılın ilk yarısında, birçok uluslararası bildirge ve belge cinsiyet bakımından kadını ihmal etmeye devam etti ve kadınların özgül haklarının genel bir "insan hakları" paketi içinde ele alınıp tanındığı varsayıldı. Böylece, kadınların sorunlarının dile getirilmesi, tanınması ve dolayısıyla da çözülmesi gecikmiş oldu.

Kadınlara yönelik sistemli insan hakları ihlallerinin durdurulabilmesi için, cinsiyete dayanan taraflılıkların ve ayrımcılıkların ayıklanması ve kadın haklarının insan hakları olarak kabul edilmesini zorunludur.

Ancak, özellikle 1970'lerde yükselen yeni (ikinci dalga) feminist akım toplumsal bir harekete dönüşmesiyle bu konudaki bilinç ve duyarlık arttı ve bunun sonucunda Birleşmiş Milletler, 1979 yılında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), üye ülkelerin imzasına açıldı. Böylece, uluslararası hukukta, var olan insan hakları belgelerinin, kadınların özgül sorunlarını tam olarak kapsamadığı ve bu konuda özel düzenlemelere ve önlemlere gereksinim bulunduğu kabul edilmiş oldu ve "kadınların insan hakları" kavramı, uluslararası hukuk belgelerinde giderek daha fazla yer almaya başladı.

Ne var ki, bütün insan hakları sözleşmeleri arasında, CEDAW, en fazla çekince konmuş belgedir ve bu bir rastlantı değildir. (Çekince koyan ülkeler arasında ne yazık ki Türkiye de vardır.) Belçika'dan Brezilya'ya, Kanada'dan Tayland'a ve Türkiye'ye dek uzanan bir yelpaze içinde, çeşitli devletler, çekinceler koymuşlardı; 1989 itibarıyla 44 ülke imzalamaya bile yanaşmamıştı. 1980'lerde başlayan bu taban hareketi 1990'lara gelindiğinde kurumlaşmaya başladı. 1985'e gelindiğinde Hükümet, Nairobi'deki Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansı'na katılabilmek amacı ile Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ni, aile hukuku ile ilgili temel maddelerine çekince koyarak, imza attı.

Kadın Sivil Toplum Kuruluşları'nın son zamanlardaki en büyük başarısı da Kadın Bakış Açısı ile Türk Ceza Kanunu Tasarısı'nın hazırlanması olmuştur. Eski adı Kadının İnsan Hakları Projesi olan ve yeni adı Yeni Çözümler Vakfı olan kadın kuruluşunun bu konudaki katkısı çok büyüktür. Böylece 1 Nisan 2005'te yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu kadınların istediği biçimde düzenlenmiştir.

Kendimizi yeniden keşfettiğimiz 1980'lerden bugüne kadın örgütleri bereketli bir toprakta fıskıran filizler gibi günden güne güçlenerek çoğalmaktalar. Bu gün Türkiye çapında kadın danışma ve dayanışma merkezleri mevcuttur. Sosyal hizmetler, belediyeler tarafından işletilen pek çok kadın sığınakları mevcuttur. Kadın sığınakları ya da sığınma evleri kadın cinayetleri ve kadın haklarının korunması açısından etkin bir çözüm olmamıştır. Çünkü 2002 yılından bu yana kadın cinayetleri % 1008'lerde bir oran ile artmıştır. Türkiye yine kadın örgütlerinin çalışması sonucu 2000 yılında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne koyduğu çekinceleri kaldırmış ve bu sözleşmeye ek olan İhtiyari Protokol'ü imzalayarak kadınlara, BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne başvurma hakkı tanımıştır.

Çalışma yaşamında cinsiyete dayalı ayrımcılığın varlığı genel olarak mesleklere yönlendirmede, işe eleman almada, işyerlerindeki tutum ve değerlendirmelerde (işyerindeki cinsel taciz bunun bir parçasıdır) belirgin hâle gelmektedir. Mesleğe yönlendirmenin, cinsiyetlere ilişkin tutum ve önyargıların esas olarak okulda şekillendiği göz önünde tutulduğunda cinsiyetçi toplumsallaştırmanın ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öncelikli sorun alanları eğitim, çalışma yaşamı, şiddet ve siyasal katılım olarak belirmektedir.

2002 BM İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye, toplumsal cinsiyetle bağlantılı gelişme açısından 177 ülke arasında 88. sırada bulunuyor. Türkiye'de zorunlu öğrenimin 8 yıla çıkarılması, özellikle kız çocuklarının okulda kalma sürelerini uzatarak cinsiyet eşitliği yönünde atılmış olumlu Ancak 4+4+4 sisteminin ne kadar olumlu olacağı konusu kuşku ile izlenmektedir. Eğitimin cinsiyetçi içeriği sorunu, **çalışma** yaşamındaki eşitsizlikle de yakından ilişkilidir. Parlamentolar arası Konsey'in 2002 verilerine göre, kadınların temsili açısından dünya ortalaması % 14.5'tir. Avrupa ortalaması ise, Kuzey ülkeleri dâhil edildiğinde % 16.8, dâhil edilmediğinde % 14.7'dir, ve tablonun iç açıcı olmadığı ortadadır. Ancak tek başına Türkiye'ye baktığımızda, durum, % 4.4 ile gerçekten vahimdir. Bu oran ile Türkiye, toplumsal ve kültürel açıdan daha ileri olmakla övündüğü Arap ülkelerinden (% 4.6) geridedir.

Her ne kadar yukarıda verilen tablolar Türkiye'nin durumunu olumsuz gibi gösterse de aslında Türk kadını ailesiyle, kültürü ile barışık ve geleceğe güvenle bakmaktadır. Hırslı değil azimli olan Türk kadını geçmişi ile kültür köprüsü kurarak vatanseverliği hiç elden bırakmadan var olan haklarını koruyacaktır. Toplumda özellikle annelik rolünü fazlası ile önemseyen Türk kadını belirli noktalarda geride kalmayı önemsememiştir, çünkü ailesi, çocuğu mutlu olmayan bir Türk kadını ne kadar iyi bir kariyere sahip olsa da mutlu değildir, sadece öncelikleri farklıdır. Türk kadını haklarından da vazgeçmiş değildir. Bu sebeple Türkiye'de Kadın Sivil Toplum Kuruluşları için yıkıcı olmadan yapıcı bir usul ve yol ile yapılacak çok iş bulunmaktadır.

Kaynaklar

- BERKTAY, Fatmagül, Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye
LERNER, Gerda (1993), The Creation of Feminist Consciousness, New York: Oxford University Press
ZİHNİOĞLU, Yaprak Kadınsız İnkılap s.20, 46 <http://www.siviltoplum.com.tr>
KADIOĞLU, Süheyla 20. yy ve Kadın-Batı Ülkelerinde Kadın Hareketleri s.16 <http://www.tukd.org.tr>
ÇAKA, Cahit Tarih Boyunca Harp ve Kadın, s.86
KABAKLI, Ahmet Türk Edebiyatı C.2, s.549-569 Aktaran Ayşegül Yaraman, s. 55.
Kadınlar Dünyası, Sayı 38, 11.5.1913'ten Kadınlar Dünyası, Sayı 20 Mayıs 2001, s.48
BAYKAN Ayşegül ve ÖTÜŞ- BASKETT, Belma Nezihe Muhittin ve Türk Kadını, s.105
Servet-i Fünun, "İslam Kadınlarının Bir Teşebbüsü", No.916 (4 Kanun-u Evvel, 1324 -17 Aralık 1908) s.45;akt.
ALKAN, Mehmet Ö. "Tanzimat'tan Sonra Kadının Hukuksal Statüsü ve Devletin Evlilik Sürecine Müdahalesi Üzerine", Toplum ve Bilim, sayı 50, Yaz 1990, s.92.
Kadınlar Dünyası, 14 Mayıs 1329, no.93, s.2; akt. S.Çakır,age., s. 157. 15
Sivil Toplum Dergisi Yıl: 2 Sayı: 8 / Ekim - Aralık 2004

2002 BM İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye, toplumsal cinsiyetle bağlantılı gelişme açısından 177 ülke arasında 88. sırada bulunuyor.

- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1996), "Türkiye'de Kadının Konumu: İnsanca Gelişme Düzeyi, Eğitim, İstihdam, Sağlık, Doğurganlık", ve Human Development Report -Turkey
- ALTINAY Ayşegül (2000), Vatan, Millet, Kadınlar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BERKTAY, Fatmagül (2000), Tektanlı Dinler Karşısında Kadın, 2. baskı İstanbul: Metis yayınları.
- Kadın Olmak, Yaşamak, Yazmak, 3.baskı İstanbul: Pencere Yayınları, 1998.
- "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm", Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Düşünce Miras, İstanbul: İletişim yayınları, 2001.
- "Kadınların İnsan Hakları: İnsan Hakları Hukukunda Yeni Bir Açılım", Tarihin Cinsiyeti, İstanbul: Metis yayınları, 2003.
- "Yeni Kimlik Arayışı, Eski Cinsel Düalizm: Peyami Safa'nın Romanlarında Toplumsal Cinsiyet", Bilanço 1923-1998.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış, cilt 2. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999.
- ÇAKIR, Serpil (1994), Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul: Metis Yayınları
- "Osmanlı Kadın Dernekleri", Toplum ve Bilim, sayı 53, Bahar 1991.
- DURAKBAŞA, Ayşe (2000), Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm, İstanbul: İletişim yayınları.
- KÖKSAL, Duygu "1930'lar '40'larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus", Toplumsal Tarih, Mart 1998, sayı 51, s.
- MİTCHELL J. & OAKLEY A. (1998), Kadın ve Eşitlik, İstanbul: Pencere yayınları.
- PATEMAN Carole (1988), The Sexual Contract, Polity Press.
- SAYMAN, Yücel "Türk Hukukunda Kadın Cinselliği", Kadın ve Cinsellik, der.
- ARAT Necla (1993), İstanbul: Say Yayınları.
- TOPRAK, Zafer "Muslihiddin Adil'in Görüşleri: Kadın ve 'Hukuk-ı Nisvan'", Toplumsal Tarih, sayı 75, Mart 2000.
- MİRZAOĞLU, Ayşe Berktaş (1998), drl. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Fransa'da Condorcet'yi, İngiltere'de John Stuart Mill'i, 7 "Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye ve Sergide Zekiye Hanımefendinin Nutku"ndan, Kadın, 10 Kanun-i Evvel, 1324, no.10, s.12-14; akt.
- ÇAKIR, Serpil (1991), "Osmanlı Kadın Dernekleri", Toplum ve Bilim, Sayı 53, Bahar s.141. 13.